

[0046]

‘Dat’ als voorw. voegwoord.

In 't Mnl. en ook nog in de 16de eeuw vinden we de conjunctie “*dat*” meermalen gebruikt in de functie van: toen, omdat, opdat, zodat en *indien*. (Zie *Mnl. Wdb.* i.v. *dat*.)

In de laatstgenoemde betekenis ontmoeten we het b.v. in *Der Leken*

Spiegel, I, 3, 37: ‘*Dat* een steen anden hemel ware Ende viel recht neder waert..., Hondert jaer zoudet liden (= duren) ooc wale, Eer hi neder quame te dale;’ en bij Anna Bijns, *Refereynen*, III, 56, e (9): ‘God sou voor ons strijen, *dat* wij dit (zonden belijden) onthielen’. (= indien we de noodzakelijkheid van ‘t ‘zonden belijden’ onthielden.)

Ook ’t Ofri. kende de conjunctie *thet* (= *dat*) in bovengenoemde conditionele functie b.v. in *De tweede Emsinger Codex* (ed. Fokkema, IV, 15: ‘Jeftha sustera libbet and thi broder nawit (= niet) ,.. se sa agin (= moeten) tha brothir suna lawa the nimane (= de nalatenschap tot zich nemen) antha sustra nawit *thet* (= gesteld dat, indien) hia libbane se’. In ‘t jongere Fries komt dit gebruik ook nog wel voor; zo lezen we in *De Sprekwarden fen Burmania* (ed. Brouwer-Sipma), s. 49, n° 109: ‘*Dat* de himmel foel hat (= wat) schoener al aade pispotten brecke.¹⁾’, terwijl we t.a.p. s. 87, n° 806 lezen: ‘*Oft* (= indien, als) de himmel foel’.

Bij Gijsb. Japicx vinden we “‘*t*”, als afkorting van ‘*dat*’ in deze betekenis in *De Friesche Tjerne* (ed. Brouwer-Sipma, I, 8, 95):

“‘*t* Ick dy naem ‘Sljuchte Faem”

Wierste dear mey foegge?”

Ook in E. Meinderts, *Blydschips Betjoeginge* e.s.f., vs. 71 kan ‘*dat*’ bovengenoemde betekenis van *indien*, *als*, hebben, waar hij zegt; ‘ik sjen him (d.i. de prins) wol op ’t lest; *Dat* ‘k him ien zeijne-winsk to rop: Hij zil er neat fan zizze’.

Uit later tijd heb ik geen voorbeelden van dit gebruik meer gevonden.

Groningen.

Chr. Stapelkamp.

1) Een Zd-Holl. (Gorkum) variant van deze preekwijze is: As de hemel valt, zijn alle musse dood.